

Златният век на старобългарската църковна литература

Ст. Д. Колев, Торонто

Две събития с огромно значение са се отразили върху цялостното развитие на българската държава и формирането на българската народност. Първото от тях е приемането на християнската вяра в средата на 9. век. За укрепването ѝ са били особено необходими съставяне на славянска азбука и създаване на славянска богослужебна книжнина. През 855 г. Константин-Кирил Философ съставя славянската азбука. Първоначалното му намерение е да посвети плодовете на своето дело на българските славяни, за да се приобщиат те към християнската религия и църква. Данни за това се съдържат в краткото Кирилово житие: „След това той (Кирил) отиде на река Брегалница и там намери няколко от славянското племе покръстени. А пък които намери непокръстени, той ги покръсти и ги обърна в православната вяра и създаде им букви на славянски език.“

В края на 9. и началото на 10. век старобългарската църковна литература се развивала в духа на традициите, създадени от учениците на Кирил и Методий, и намерили приложение в двете просветни и книжовни средища в Преслав и Охрид. И двете школи служели на едни и същи национални идеи, преследвали едни и същи религиозни цели. Литературните произведения, създадени в Преслав и Охрид през управлението на Симеон били пряко свързани с политическата, социално-економическата и духовна обстановка в България от края на 9. и първата половина на 10. век. Те отрязавали преди всичко голямата роля на църквата и на религиозния светоглед, станал господстващ след покръстването на страната, обрисували подема на младата българска народност. В преобладаващата си част литературните творби създадени в края на 9. и началото на 10. век имали религиозно съдържание и стояли в непосредствена връзка със задачите на църквата за пълно утвърждаване на новата вяра по всички краища на държавата, за популяризиране на догматичните, обредните и етичните страни на християнството.

Климент Охридски (9. в.)

Един от най-изтъкнатите църковни писатели е Климент Охридски, заел епископската си катедра в Дембрица или Велика през 893 г. и развил голяма литературна дейност, продължила до края на живота му (916 г.).

Климент творил в епоха, когато от една страна, основните общохристиянски празници имали вече дълга история, а от друга, когато хри-

стиянството в България току-що било прието и още нямало утвърдена проповедническа традиция. Затова той насочил вниманието си преди всичко към общохристиянските и общозадължителните празници. Днес разполагаме със значителен брой Климентови проповеди за различни годишни празници: Похвално слово за пророк Захарий и за зачатие на Йоан Предтеча, Поучение за Рождество Богородично, Поучение за предпразненството на Въздвижение, Поучение за предпразненството на Рождество Христово, Поучение за Богоявление, Похвално слово за 40^{те} мъченици, Поучение за Благовещение, Поучение за Пасха, Похвално слово за пророк Илия, Поучение за апостолите Петър и Павел, Похвално слово за Успение Богородично и др¹.

Взимайки под внимание все още слабо развития църковен ритуал в България, Климент съставил и т.нар. общи поучения (проповеди – образци) „Наставления за празници“ и „Поучение за апостол или мъченик“².

Климент Охридски е автор също на Похвално слово за архангелите Михаил и Гавраил, Похвално слово за св. Димитър Солунски, Похвално слово за св. Йоан Кръстител, Похвала за Кирил Философ.

Климент превел и някои църковни песнопения. За него Теофилакт Охридски пише: „Климент богато снабдил църквата с псалмоподобни песнопения, едни от които са съставени за много от светиите, а пък други, молитвени и благодарствени, са в чест на всенепорочната божия майка. Изобщо Климент е предал на нас българите всичко, което се отнася до църквата и чрез което се трогват душите“³.

Със своето проповедническо и книжовно дело Климент е допринесъл твърде много за установяването и утвърждаването на родна традиция в областта на църковното красноречие. Неговите слова и поучения са получили голяма популярност далеч зад пределите на България. За високата оценка на Климентово проповедническо наследство говори още обстоятелството, че в много случаи то се приписва на Йоан Златоуст — най-популярният византийски проповедник в старославянските литератури. И това не е случайно. Двамата автори си приличат твърде много по полета на мисълта и по дълбочината на чувствата, по близостта на разработваната тематика.

Константин Преславски (9. – 10.в.)

Важно място в историята на старобългарската литература заема Константин Преславски (9.–10.в.). Неговото „Учително евангелие“ е запа-

¹ Климент Охридски. Събрани съчинения, София 1970.

² Пак там 141.

³ А. Милев, Гръцките жития на Климент Охридски, София 1966, 133.